

Veliki Slovenci

NAVDIH VEČNEGA
Duhovni portret Jožeta Plečnika

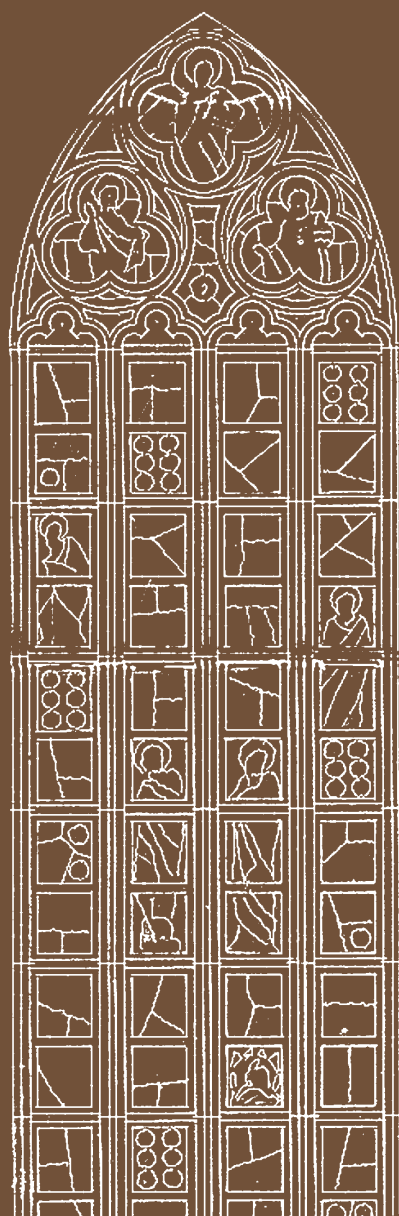
Marija Krebelj

Spremna beseda

Vesel sem bil, ko mi je gospa Marija Krebelj sporočila, da bo ponudila svojo diplomsko nalogo o arhitektu Jožetu Plečniku širši javnosti. Plečnikova aktualnost je dandanes opazna in to ne le zaradi petdesete obletnice njegove smrti, ampak tudi zaradi napovedi postopka o njegovi beatifikaciji. Naenkrat stopi pred nas veličina Plečnika kot arhitekta in kristjana. V dnevnem časopisu pa tudi v tehtnejših razpravah se pojavlja (pre)več poskusov ločevanja Plečnikove osebnosti na dve področji, ki da ne spadata skupaj, češ da se med seboj izključujeta. Kot da, na eni strani, krščanska naravnost »škoduje« njegovi umetniški prepričljivosti, na drugi pa naj bi umetniški genij oviral njegov duhovni »razcvet«. Predvsem prvi so zelo okorni pri sestavljanju celovite podobe tega vélikega moža slovenske domovine. Zato so tako pomembni prikazi, ki prispevajo svoj delež k tej celovitosti. In k tej, o tem sem prepričan, bo prispevalo tudi pričujoče delo.

Plečnik – arhitekt življenjskega okolja

Nisem nikakršen strokovnjak arhitekturo, me pa navorja in v njej odkrivam veliko sporočilno vrednost. Plečnikove stvaritve se organsko vraščajo v okolje. Človeku se zdi, da jih je mojster na tistem kraju že našel, in jim samo omogočil, da so »vzkile« in dorasle. Večkrat imam občutek, da so izšle iz okolja in ga oplemenitile; kot da so ta poseg nestrpnost pričakovale

PLEČNIKOVE VREDNOTE

Človekove vrednote pričajo o njegovem duhovnem življenju in odnosu do presežnega. Kaj posameznik ceni, lahko hitro razberemo iz njegovega obnašanja v vseh življenjskih okoliščinah. Njegove miselnosti ne izdajajo zgolj neposredne izjave, ki so vezane na to tematiko, temveč njegova celotna osebna podoba (način govorjenja, oblačenja ...), njegov odnos do ljudi, umetnosti, denarja ... Temeljne življenjske vrednote nam navadno posreduje lastna družina, oblikujejo pa nas tudi ljudje, s katerimi smo v stiku, mediji ...

Da bi razumeli Plečnikov odnos do presežnega, se moramo osredotočiti na celotno podobo njegovega zasebnega in javnega življenja, kakor je razvidna iz njegovih pisem, življenjepisov in drugih virov.

LJUDJE, KI SO PLEČNIKA OBLIKOVALI

Otroštvo

O otroštvu Jožeta Plečnika ni znano mnogo podrobnosti, saj naj bi redko govoril o sebi. Rodil se je v obrtniški družini – njegov oče Andrej je delal v lastni mizarški delavnici. V Ljubljano se je priselil iz notranjske Hotedršice, tu pa se je poročil s Plečnikovo materjo Heleno, rojeno Molka, ki je bila Ljubljancanka.

nec Vinko Lenarčič o njem piše: »Bil je edini človek, ki sem ga poznal, ki je imel jasen, neovrgljiv svetovni nazor.«²⁹

Mogoče nam različni, med seboj celo nasprotujoči si vidiki kažejo Plečnika kot osebo, ki išče svoj pravi obraz in je v svojih dejanjih precej spontana. Čeprav pri njem včasih opazimo človeško slabost, je v njegovem življenju viden tudi trud za popolnost in izrazito iskanje resnice.

PLEČNIKOV ODNOS DO LJUDI

Odnos do žensk

Jože Plečnik se ni nikoli poročil ali si ustvaril družine. Sam je velikokrat rekel, da je arhitektura njegova ljubica, prav zato se je ženitvi izognil, da ne bi tako oviral svoje ustvarjalne svobode. Vendar pa se za to odločitvijo verjetno skrivajo tudi drugi razlogi. Bratu Andreju je nekoč pisal: »Andrej moj zlati, ne vem, kaj me čaka, kateri križ ali sladkobo mi je Bog odmeril; vendar za eno ga prosim, naj me obvaruje pred ženitvijo. V mnogem sem še otročji, pa v tem in za to vem, da mi manjka ali da mi je prešla naivteta. Če mi Bog, ali brez da mi on ne preustroji duše, potem ne, ne. Res molimo eden za drugega, četudi malo, vendar premišljeno, za zdravo pamet in pa za »ne vpelji nas v skušnjava temveč reši nas hudega, amen«.«³⁰ Drugič mu je napisal tudi: »Moli za mojo duhovno moč – za

29 V. Lenarčič, n. d., 29.

30 F. Stelè, n. d., 280.

niku.⁵⁵ Tudi študentje, ki so pri njem diplomirali, naj pozneje zanj ne bi več obstajali.

Po drugih virih naj Plečnik v praksi ne bi načrtno deloval proti drugače mislečim študentom. Dr. Tine Kurent pravi, da bi med vojno lahko okupatorjem večkrat izdal katerega izmed svojih učencev, s katerimi se nazorsko ni strinjal, saj je dobro vedel za njihovo politično udejstvovanje, vendar tega ni nikoli storil. Zgodilo se je, da mu je eden izmed teh ljudi to povrnil tako, da je po vojni preprečil zaplenitev njegovega premoženja.⁵⁶

Med pričevanji Plečnikovih učencev je kar nekaj razlik, včasih tudi nasprotij. Zavedati se moramo, da ima v njih velik delež tudi subjektivno doživljanje, hkrati pa kažejo na različne vidike Plečnikove osebnosti.

Socialni čut

Lahko si predstavljamo, da je Plečnik zaradi svoje bistrosti hitro zaznal bistvo ljudi, ki jih je srečeval, verjetno je ravno zato pri njem mogoče opaziti veliko socialnega čuta. Sam ni izhajal iz zelo premožne družine, temveč je pri svojih starših lahko videl zgled trdega dela. Tudi na Dunaju se je srečeval z bojem za preživetje, prepričan je bil celo, da bi znal bedo dunajskih predmestij veliko bolje opisati kot njegov sodobnik

55 Prim. P. Göstl, Arhitekti v šoli profesorja Vurnika, v: Ivan Vurnik: 1884–1971: slovenski arhitekt = Slovenian architect, Organizacijski odbor projekta Vurnik, Ljubljana 1994, 116.

56 M. Krebelj, Diplomaska naloga: Odnos do Boga kot temelj življenja in dela arhitekta Jožeta Plečnika, Ljubljana 2003, 17.

samo tako je mogoč razvoj.«⁷⁵ V dejstvu, da smo pozneje dobili svoje mesto v jugoslovanski državi, je videl znamenje božje previdnosti.

Med rojaki je včasih doživel tudi slabe izkušnje. Zaradi spletkarskega obnašanja je nekoč izjavil: »Takah in podobnih afer je Ljubljana polna. Tu se ne dela. Tu se dela politika, intrige se delajo in pa gnoj kida.«⁷⁶ Prepričan je bil, da na Slovenskem veliki možje niso spoštovani.

PLEČNIKOV ODNOS DO NARAVE

Odnos do živali

Plečnikov odnos do živali se je velikokrat razkril v njegovih pismih s študijskega potovanja po Evropi. O njih je kaj napisal ali jih narisal predvsem takrat, ko je želel domače razvedriti. Tako je risal karikature psička, ki ga je imela ženska, pri kateri je stanoval, ali pa je, ko je pisal o domotožju, spraševal po tem, kaj počnejo njegovi »mucki«.⁷⁷ Iz njegovih tovrstnih izjav veje otroškost, ki kaže na njegovo osebno preprostost.

Z omenjenega potovanja je ohranjen tudi spomin na dogodek, ki veliko bolj priča, kako zelo je Plečnik doživljal vrednost stvarstva, kaže pa tudi na njegovo občutljivost. France Stelè poroča, da je Plečnik na poti po Evropi obiskal tudi Španijo. Ko je prišel tja, je v neki reki videl otroke, ki so mačkam v vodi prepre-

75 D. Grabrijan, n. d., 68.

76 D. Prelovšek, Plečnikova sakralna umetnost, 75.

77 Prim. F. Stelè, n. d., 42.

Velečastiti gospod Zupniks!

Lobkor volijo do čim Juredo; original
prkrija kapi je pošiljam glaugari,
sanda spodnja Vasi MB, da ustvari se naukajote tri
reliefe. Velečastiti človek

izredna kvaliteta je
drugo je jaguje
knjižu, trefje pa
Posil bom in jipam

šela vidi, kako
Vasa mladonca!
zvezavo na
vide narokriž
da dosežeav
dogledno izvršitev

Vas obisk je bil velike koristi! Formu
kor morava v nastalim tacesnutv okolnostih
m odnositv, ki mi ujo miš.

Sprejmite, prosim, najlepšo zahvalo za Luitico =
Ankerova, in pivovaru, sposthiv poždenav,
28. jan. 1948
idani Van Raccat

PLEČNIKOV ODNOS DO BOGA

Doživljanje svetega

Plečnik svoje vernosti ni skrival pred ljudmi. Opazili so jo tudi tisti, ki niso bili takšnega prepričanja kot on. Njegov učenec Janko Omahen na primer večkrat poudari, da je bil profesor nagnjen k misticizmu. Celó sam o sebi je rekel, da je v njem še vedno kos mistika in da bi bilo zgolj funkcionalno delo zanj brez čara,⁹⁰ s čimer je verjetno hotel povedati, da stvari zanj nosijo globlji pomen in presegajo površino materialnega. Isti učenec ugotavlja tudi, da je profesor verjel v nadnaravne sile.⁹¹

Iz Plečnikovih besed je razvidno, da je verjel v krščanskega Boga – v sveto Trojico. Bil mu je hvaležen za življenje, izročal se mu je in ga prosil za razsvetljenje. Boga je, pa čeprav le v zaključnem pozdravu, vpletel skoraj v vsako svoje pismo. Menil je, da je vera največji božji dar.⁹²

Veliko mu je pomenil Jezus Kristus. Njegov lik je mnogokrat stavil pred oči svojih učencev. Vinko Lenarčič pravi celo, da je bil za Plečnika Kristus edini zgled.⁹³ Svoj nauk je arhitekt povzel z besedami: » ... naloga človeka je, da 1. spoštuje nadvse svojega Boga in da 2. postane duh, t. j., da preide v sfero, kjer postane individualnost. Meni je, kakor da človek, ki ne premišljuje o tem, sploh ne živi.«⁹⁴ Tudi učenje filozofov je tehtal

90 Prim. J. Omahen, n. d., 174.

91 Prim. J. Omahen, n. d., 103.

92 Prim. V. Lenarčič, n. d., 34.

93 Prim. V. Lenarčič, n. d., 105.

94 D. Grabrijan, n. d. 48.

SVETO V PLEČNIKOVEM UMETNIŠKEM IZRAZU

Jože Plečnik je imel izreden čut za lepoto. Lepota misli, ki ga je obšla pri ustvarjanju, je izražala njegovo hrepenenje po večnosti.¹²⁹ Odrprtost za lepoto je bila po njegovem mnenju tudi ključ za doseg večne lepote: »Ako ne najdemo v življenju vrat lepote, ne bomo nikoli prestopili praga lepote večnosti. Za to gre in za prav nič drugega.«¹³⁰ Prepričan je bil, da vsak človek v sebi skriva čut za lepoto, le prebuditi ga je treba. Vendar pa se mu izvršena dela niso zdela nič proti temu, kar je sanjal v duši,¹³¹ čeprav naj bi bil tako nadarjen, da so ga roke vedno ubogale¹³² in je svoje zamisli lahkotno preseljeval na papir. Poleg vizualne razsežnosti lepega je iz vsega, kar je povedal ali zapisal, razvidno, da je bil nadarjen v besednem izražanju, imel pa je tudi dober posluh za glasbo. Včasih je svoje doživljanje arhitekture celo povezal z doživljanjem glasbenih del: »Če pogledam južno fasado semenišča z Vodnikovega trga, kadar sije nanjo sonce, mi je, kot da slišim Beethovno simfonijo.«¹³³

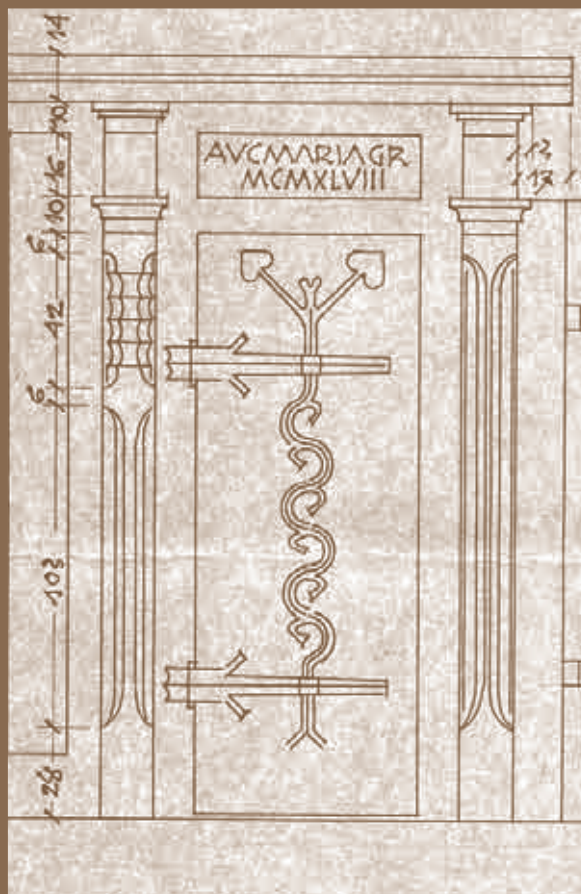
129 Prim. J. Omahen, *Izpoved*, 173.

130 B. Čampa, n. d., 19.

131 Prim. M. Mušič, n. d., 228.

132 Prim. V. Lenarčič, n. d., 76.

133 V. Lenarčič, n. d., 60.

Literatura

- A. Berčan, *Arhitekt Jože Plečnik – mož vere*, v: *Communio* 3 (2002).
- B. Čampa, *Diplomska naloga: Poižkus delne ikonološke in ikonografske študije arhitekture Jožeta Plečnika*, Ljubljana 1997.
- P. Göstl, *Arhitekti v šoli profesorja Vurnika*, v: *Ivan Vurnik: 1884–1971: slovenski arhitekt = Slovenian architect*, Organizacijski odbor projekta Vurnik, Ljubljana 1994.
- D. Grabrijan, *Plečnik in njegova šola*, Obzorja, Maribor 1968.
- M. Krebelj, *Diplomska naloga: Odnos do Boga kot temelj življenja in dela arhitekta Jožeta Plečnika*, Ljubljana 2003.
- P. Krečič, *Bogojina: Plečnikova cerkev Gospodovega vnebohoda*, Pomurska založba, Murska Sobota 1997.
- P. Krečič, *Jože Plečnik*, Državna založba Slovenije, Ljubljana 1992.
- P. Krečič, *Jože Plečnik: Moderni klasik*, DZS, Ljubljana 1999.
- P. Krečič, *Plečnik in jaz: Pisma Jožeta Plečnika Antonu Suhadolcu, Suhadolčevi spomini na Plečnika*, Založništvo tržaškega tiska, Trst 1985.
- P. Krečič, R. Kvaternik, *Ciboriji, monštrance in zakramentariji*, Založba Rokus, Ljubljana 1997.

- P. Krečič, R. Kvaternik, *Plečnikovi kelih* = *Plečnik's Messkeliche* = *Plečnik's Chaliches*, Rokus, Založba Krpan, Ljubljana 1993.
- V. Lenarčič, *Plečnik; spomini na Plečnika*, Accordia, Ljubljana 1998.
- M. Mušič, *Jože Plečnik*, Založba Jaroslav Skrušny, Ljubljana 1986.
- J. Omahen, *Izpoved*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1976.
- E. Petruša Štrukelj, P. Krečič, *Plečnikova hiša*, Arhitekturni muzej Ljubljana, Ljubljana 1997.
- Pisma Jožeta Plečnika Emiliji Fon: Prijateljstvo je najvišja oblika ljubezni*, Rokus za gospodarsko družbo Krka, Ljubljana 2002.
- D. Prelovšek, *Plečnikova sakralna umetnost*, Ognjišče, Koper 1999.
- D. Prelovšek, *Poezija v kamnu: arhitekt Jože Plečnik na praškem gradu*, Mesto, Ljubljana 1997.
- D. Prelovšek, V. Kopač, *Žale arhitekta Jožeta Plečnika*, Mesto, Ljubljana 1992.
- F. Stelè, *Arh. Jože Plečnik v Italiji 1898–99*, Slovenska matica, Ljubljana 1967.

Seznam slik

Naslovnica:

Jože Plečnik.

Žale.

Stran 8:

Jože Plečnik.

Stran 10:

Načrt barvnega okna arhitekta Jožeta Plečnika.

Stran 38:

Pismo arhitekta Jožeta Plečnika.

Stran 40:

Pismo arhitekta Jožeta Plečnika patru Konstantinu,
ki ga hranijo na Ptujski gori.

Stran 50:

Kelih arhitekta Jožeta Plečnika, ki ga je izdelal Jožko
Pezdirč. Kelih je dr. Dimitrij Rupel podelil papežu Janezu
Pavlu II. ob prvem obisku Slovenije maja 1996.

Stran 64:

Kelih arhitekta Jožeta Plečnika.

Stran 70:

Arhitekturni načrt arhitekta Jožeta Plečnika.

Stran 84:

Model slovenskega parlamenta arhitekta Jožeta Plečnika.

Stran 94–95:

Arhitekturni načrt oltarja arhitekta Jožeta Plečnika.

Kazalo

SPREMNA BESEDA	4
Plečnik – arhitekt življenjskega okolja	4
Plečnik – arhitekt liturgičnega prostora	5
Plečnik – »arhitekt« krščanske osebnosti	6
PLEČNIKOVE VREDNOTE	11
LJUDJE, KI SO PLEČNIKA OBLIKOVALI	11
Otroštvo	11
Odrasla doba	13
PLEČNIKOV OSEBNA PODOBA	17
PLEČNIKOV ODNOS DO LJUDI	20
Odnos do žensk.....	20
Vzgojna načela.....	23
Socialni čut.....	29
Odnos do naroda	33
PLEČNIKOV ODNOS DO NARAVE	35
Odnos do živali.....	35
Odnos do rastlin	36
Odnos do nežive narave	39
PLEČNIKOV ODNOS DO BOGA.....	41
Doživljanje svetega	41
Odnos do Cerkve	43
Verska praksa.....	46
Plečnik kot oznanjevalec.....	49
SVETO V PLEČNIKOVEM UMETNIŠKEM IZRAZU	52
PLEČNIKOVO POJMOVANJE ARHITEKTURE.....	53
SAKRALNOST PLEČNIKOVIH STVARITEV	55
Arhitektura cerkve.....	56
Liturgično posodje.....	65
Napisí na Plečnikovih stvaritvah	69
Sporočilo nekaterih drugih Plečnikovih del	73
PREK ARHITEKTURE DO BOGA	79
PLEČNIKOVO DOŽIVLJANJE	
LASTNE POKLICANOSTI	85
UMETNIKOV POKLIC.....	85
V SENCI BOŽJE NAVZOČNOSTI.....	89
Literatura	96
Seznam slik	98

NAVDIH VEČNEGA

Duhovni portret Jožeta Plečnika

Napisala: Marija Kregelj

Spremna beseda: Ciril Sorč

Zbirka Veliki Slovenci 2

Lektorirala: Marija Bratina

Tehnično uredil: Robert Debevec

Izdala in založila: Družina d.o.o.

Zanjo: dr. Janez Gril

Tisk: Formatisk d.o.o.

Ljubljana 2007

Naklada: 1.000 izvodov

Cena: 9 evrov

Vse informacije o knjigah založbe Družina
dobite na spletnem naslovu:

www.druzina.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-584:929Plečnik J.
72(497.4):929Plečnik J.

KREBELJ, Marija

Navdih večnega : duhovni portret Jožeta Plečnika / [Marija Kregelj ; spremna beseda Ciril Sorč]. - Ljubljana : Družina, 2007.
- (Zbirka Veliki Slovenci / Družina ; 2)

ISBN 978-961-222-675-6

1. Gl. stv. nasl.

234558976

ZALOŽBA
DRUŽINA

9 789612 226756

9 EUR